

ERFGOED WAARDEREN DOE JE SAMEN!

Het was een warm weerzien in Amsterdam, tijdens de bijeenkomst van het Lerend netwerk co-waarderen. Na verschillende onlinesessies was de eerste liveontmoeting een feit. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, FARO en de Reinwardt Academie brengen al enkele jaren Vlaamse en Nederlandse erfgoedwerkers samen rond de vraag: 'Co-waarderen: hoe doe je dat?' In dit artikel vertellen we over de weg die we als lerend netwerk hebben afgelegd. We laten je kennismaken met de tools die we ontwikkelden en nodigen je uit om verder met ons mee te groeien.

Jacqueline van Leeuwen, Geertje Huisman, Leonie Wingen, Mirjam Sneeuwloper

Het moet ondertussen alweer tien jaar geleden zijn dat het idee van co-waarderen in de Lage Landen opdook. Aanvankelijk was er beslist weerstand: externen betrekken om de waarde van erfgoed te bepalen?! Dat klonk best spannend. Hadden erfgoedwerkers dan niet zelf, na jarenlang studeren, de kennis en kunde in huis om de betekenis van een object goed te kunnen inschatten? Naast een sterk gevoel van poortwachterschap speelde ook nog iets anders: wat als die externen elkaar zouden tegenspreken? Wat als er emoties zouden oplaaien, er ruzie van zou komen of, nog erger, als er niemand wakker zou liggen van ons erfgoed?

Inzetten op maatschappelijke waarden was op zich niet nieuw: het sluit dan ook naadloos aan bij de conventie van Faro. Die tekst stelt dat iedereen het recht heeft om betrokken te worden

bij processen die erfgoed herkennen en interpreteren. Luisteren naar verschillende stemmen en tegenstrijdige verhalen in kaart brengen horen daar ook bij. De conventie legt immers expliciet de link tussen erfgoed en de versterking van een vreedevolle samenleving. Het modereren van gesprekken over waarden kan voor alle partijen een praktijkles in democratie zijn. Aan de slag dus, met dat waarderen!

CO-WAARDEREN EN ZEGGENSCHAP

De Faro-conventie gaat over inspraak, over mee mogen wegen op beslissingen over het erfgoed. Participatie is tegenwoordig een containerbegrip dat op verschillende manieren wordt gebruikt. En dat kan tot verwarring leiden. Het kan gaan om activiteiten toegankelijk maken, eraan meedoen, ze mee ontwikkelen, invloed uitoefenen of nieuwe verhalen aan een collectie toevoegen. De kernvraag bij participatief aan de slag gaan met

waarderen is: wie heeft er uiteindelijk zeggenschap? Daarbij zijn er volgens ons lerend netwerk drie mogelijkheden. Het zwaartepunt kan liggen bij de erfgoedorganisatie zelf, die haar oor te luisteren legt, meningen en verhalen verzamelt, en vervolgens de knoop doorhakt. Optie twee is dat de beslissingen volledig genomen worden door de erfgoedgemeenschap, bijvoorbeeld een heemkundige kring, en dat erfgoedwerkers vooral ondersteunen. De derde optie is co-waarderen, waarbij erfgoedprofessionals en gemeenschappen samen, als gelijkwaardige partners, waarderen. Ze leren van elkaars inzichten en maken in samenspraak beslissingen over het erfgoed. Dat klinkt prachtig, maar de hamvraag is natuurlijk: hoe doe je dat?

MET WETENSCHAPPELIJKE DISTANTIE?

Gelukkig waren er handleidingen.¹ *Op de mu-seale weegschaal* biedt bijvoorbeeld een helder kader om een dergelijke oefening aan te vatten. Ook andere methodes werkten wetenschappelijk aandoende analyseschema's uit. Ze moedigden aan om de waarden nauwkeurig te formuleren en

vervolgens ook te scoren. Door alles helder op te lijsten in een Excelbestand met stoplichtkleuren zou meteen duidelijk worden waar de waarde in

Naast een sterk gevoel van poortwachterschap speelde ook nog iets anders: wat als die externen elkaar zouden tegenspreken? Wat als er emoties zouden oplaaien, er ruzie van zou komen of, nog erger, als er niemand wakker zou liggen van ons erfgoed?

»

Boven: de groep deelnemers aan de bijeenkomst in Amsterdam - september 2024 © RCE/RWA/FARO

Rechts: Jacqueline in actie tijdens het ontwikkelen van de salad bar – september 2024 © RCE/RWA/FARO

de collectie te vinden was. Dit soort aanpak geeft een gevoel van veiligheid en controle voor de erfgoedwerker, maar voor niet-erfgoedprofessionals was het soms wel even slikken. Want als je vooral je verhalen wil delen, dan kan zo'n rationeel schema echt in de weg zitten. En laat ons eerlijk zijn, het is ook een typisch eurocentrische benadering om een gesprek over waarden aan te gaan met checklists, Excelschema's en ingewikkelde wegen. Het lerend netwerk deelde voorbeelden van andere methodes om die waarden boven water te krijgen: creatieve werkvormen bijvoorbeeld, emotienetwerken of vertelmomenten. Je leest er meer over in de verslagen van onze bijeenkomsten.²

SAMEN DE HANDEN UIT DE MOUWEN

Welke methodiek je ook kiest, co-waarderen is telkens een proces waarbij de erfgoedorganisatie en de gemeenschappen samen leren, op een gelijkwaardige basis. Vanuit concrete praktijkverhalen bleek dat niet iedereen zomaar in een waarderingsgesprek kan duiken. Er leven bij erfgoedgemeenschappen immers wel wat aannames over wat erfgoed is: dat het mooi moet zijn bijvoorbeeld, of dat erfgoed helemaal niets voor hen is. Het is dan ook belangrijk om voor de start van co-waarderen de erfgoedwijsheid van de deelnemers te vergroten. Het lerend netwerk

ontwikkelde daarom een aantal gespreksstarters: fijne vragen die je bij wijze van kennismaking met de deelnemers kan bespreken, zoals: 'Wat maakt een museum volgens u betrouwbaar?' of 'In welke zin gaat dit museum ook over u, over uw familie en uw uitdagingen?'³

Niet alleen erfgoedgemeenschappen hebben nood aan nieuwe kennis en vaardigheden, dat geldt ook voor erfgoedwerkers. Ook zij kunnen aannames hebben bij de erfgoedgemeenschappen. Om te co-waarderen zijn er bovendien gespreksvaardigheden nodig, communicatieve skills en inzicht in groepsdynamiek. Op basis van heel wat praktijkervaringen maakte het lerend netwerk een competentieprofiel voor de ideale co-waardeercoach.⁴ Omdat witte raven niet bestaan, geven we aan welke vaardigheden eerder met de projectleider, de gespreksleider of de conservator kunnen worden verbonden.

Onder: deelnemers gaan in kleine groepjes in gesprek over de bouwplaat waarderen – mei 2024 © RCE/RWA/FARO

Rechts: tijdens de bijeenkomsten van het netwerk deelden de leden veel praktijkverhalen met elkaar – mei 2024 © RCE/RWA/FARO

ROLVERDELING

Tijdens de eerste bijeenkomsten van ons lerend netwerk zagen we de ‘erfgoedgemeenschap’ (of de deelnemers) nog als één blok met een specifieke kennis en kunde: expertise over de sociaal-maatschappelijke waarde van het erfgoed. In de praktijk zit dat natuurlijk anders, want elke deelnemer heeft een eigen motivatie om te co-waarderen. Waarom zouden we dan iedereen dezelfde rol geven? Daarom werkte het lerend netwerk een handige tool uit om meer rollen te definiëren en het gesprek daarover aan te gaan. We dachten aan rollen als: verhalenvertellers, schathouders, en ideeënbrengers. Ook hadden we het over ‘zoeklichten’: sleutelfiguren die anderen kunnen vinden en enthousiasmeren voor het traject. Of ‘waardenbenoemers’, die een specifieke invalshoek belichten. Omdat elk waarderingstraject anders is, kan je kiezen welke rol het beste bij iemands eigen interesses en vaardigheden past. Net als bij een buffet kan je zo samen kiezen wat het beste smaakt. Bovendien zijn er, om in de metafoor te blijven, ook sauzen die de rollen met elkaar verbinden: de facilitator bijvoorbeeld, de perspectiefkoesteraar of de communicator. Het lerend netwerk schreef een eerste versie van deze co-waarderen-salad bar uit⁵ en wil dat nu verder uitwerken, samen met jou.

TOEKOMSTPLANNEN

Want, inderdaad, het Vlaams-Nederlandse lerend netwerk gaat verder. We lanceren de komende maanden verschillende online praktijkgesprekken. Daar leren we van elkaars ervaringen, lezen

In de praktijk zit dat natuurlijk anders, want elke deelnemer heeft een eigen motivatie om te co-waarderen. Waarom zouden we dan iedereen dezelfde rol geven?

we samen teksten en sleutelen verder aan de salad bar. We verwachten veel van deze uitwisseling. Wil je erbij zijn en deel uitmaken van dit lerend netwerk 2.0? Geef dan zeker een seintje aan een van ons, en hou de FARO-agenda in de gaten. ■

» Jacqueline is coördinator vorming en advies bij FARO. Geertje is adviseur roerend erfgoed en co-waarderen bij de RCE, Leonie is erfgoedadviseur Faro bij de RCE, Mirjam is docent Cultureel Erfgoed bij de Reinwardt Academie.

» Bronnen en literatuur

1. Zie voor een overzicht: <https://faro.be/kennis/collectiemanagement/wat-is-waarderen/welke-waarderingsmethodes-zijn-er-in-de-Nederlandse-kennisbank>: https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Waarderen_van_erfgoed_-_Co-waarderen
2. <https://faro.be/publicaties/verslag-lerend-netwerk-co-waarderen-studiedag-13-september-2024-structureel-aan-de-slag> en <https://faro.be/publicaties/verslag-lerend-netwerk-co-waarderen-studiedag-31-mei-2024-gelijkwaardig-het-gesprek>
3. <https://faro.cultureelerfgoed.nl/articles/3360>
4. https://kennis.cultureelerfgoed.nl/images/rce/f/f7/Competentieprofiel_cowaarderen.pdf
5. <https://faro.be/publicaties/verslag-lerend-netwerk-co-waarderen-studiedag-13-september-2024-structureel-aan-de-slag>

faro | tijdschrift over cultureel erfgoed

Driemaandelijks tijdschrift

BEVIEL DIT ARTIKEL U?

Ja? Neem dan een abonnement op faro | tijdschrift over cultureel erfgoed. Het blad verschijnt viermaal per jaar en kost amper 40 euro (voor abonnees in België). Woont u in het buitenland? Dan bent u al geabonneerd voor 50 euro.

MEER WETEN?

Op www.faro.be/tijdschrift vindt u alle info.